

ІСТОРІЯ РЕЛІГІЇ І ЦЕРКВИ

УДК 929:27-726.3/.4А.Білецький "1914/1917"

ДІЯЛЬНІСТЬ ВІКАРІЯ АНДРІЯ БІЛЕЦЬКОГО У ЛЬВІВСЬКІЙ АРХІЄПАРХІЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В 1914–1917 рр.¹

Андрій ГРЕСЬКО

*Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
кафедра історії України і методики викладання історії,
бул. Шевченка, 57, 76018, Івано-Франківськ, Україна
e-mail: greskoandriy@gmail.com
DOI: 10.15330/gal.38.139-154
ORCID: 0000-0003-2578-2099*

У статті автор проаналізував діяльність о. Андрія Білецького під час виконання обов'язків генерального вікарія Львівської архієпархії Греко-католицької церкви протягом 1914–1917 рр. Представлено обставини передачі митрополитом Андреем Шептицьким своїх повноважень о. Андрієві Білецькому й активність генерального вікарія в умовах російської окупації та відновлення австро-угорського контролю у Львівській архієпархії. Встановлено, що отець-офіціал наполегливо обстоював інтереси та позиції архієпархіального духовництва перед двома урядами та в співпраці з іншими священнослужителями зумів розпочати стабілізацію стану справ у архієпархії, яку в подальшому продовжив митрополит Галицький.

Ключові слова: *Андрій Білецький, Андрей Шептицький, Львівська архієпархія ГКЦ, митрополита консисторія ГКЦ, Австро-Угорщина, Перша світова війна, російська окупація 1914–1918 рр., календарна реформа 1916 р.*

Розрахунок Російської імперії на нівеляцію впливу Галицької митрополії Греко-католицької церкви (ГКЦ) під час Великої війни зазнав невдачі завдяки зусиллям українського духовництва. Значний внесок у стабілізацію ситуації в розхитаній воєнними кампаніями 1914–1917 рр. Львівській архієпархії здійснив генеральний вікарій о. Андрій Білецький. Діючи замінив інтернованого митрополита Андрея Шептицького, захищав позиції архієпархії від посягань російської адміністрації та обстоював інтереси духовництва перед цісарським двором. Однак постать і активність священнослужителя, який розпочав відновлення Львівської архієпархії, досі губиться в тіні історіографії постаті А. Шептицького. Представлена стаття присвячена третьому вікаріатові о. А. Білецького, який став кульмінацією та фактичним апогеєм його духовної кар'єри.

Постать о. А. Білецького досі не отримала якісного наукового дослідження. Першим автором, який присвятив статтю генеральному вікарію, став Василь Шпіцер², а згодом проблематику вивчав також і автор актуальної роботи³. Опосередковано про діяльність о. А. Білецького понад сотню років тому писав о. Юліан Дзерович⁴. Окремі періоди життя священ-

¹ Стаття виконується в рамках комплексної держбюджетної теми «Реабілітована пам'ять: сторінки історії УГКЦ в особах» (ДРН 0123U103003).

² Шпіцер В. Триразовий правитель Львівської архієпископії. Дзвін: Часопис Національної Спілки письменників України. 2008. Частина 11–12. С. 110–122.

³ Греско А. Діяльність генерального вікарія, о. Андрія Білецького в умовах російської окупації Львова (вересень 1914 р. – червень 1915 р.). *Велика війна в історії людства* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, приуроченої 110-й річниці початку Першої світової війни (м. Тернопіль, 16–17 жовтня 2024 р.). Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2024. С. 182–185.

⁴ Дзерович Ю. Матеріали до історії мартирології нашої Церкви в часі всесвітньої війни (Продовжене). *Нива* : Місячник посвячений церковним і суспільним справам. 1916. Ч. 3. С. 166–169. та ін. (Матеріали, присвячені о. А. Білецькому, виходили в межах даного циклу у відновленому часописі «Нива» протягом 1916–1918 рр. та ін.

нослужителя висвітлено в студіях Степана Барана⁵, Романа Скакуна⁶, Ігоря Чорновола⁷ Магдалини Новак⁸ та в науковому збірнику, впорядкованому Володимиром Семенівим⁹. Фрагментарні згадки про отця-офіціала зустрічаються у працях Александри Бахтуриної¹⁰, Петра Квича¹¹, Ірини Орлевич¹², Уляни Уської¹³, Костянтина Курилишина¹⁴ та ін. У цілому, на сьогодні найкраще про третій вікаріат о. А. Білецького у Львівській архієпархії відомі умови передачі Андреем Шептицьким повноважень вікарію, окремі напрями діяльності в умовах російської окупації з осені 1914 р. до літа 1915 р., несхвалення ним календарної реформи Григорія Хомишина та участь в урочистостях на честь повернення митрополита Андрея. Слабко вивченим залишається фактично цілий «австрійський» період активності отця-офіціала упродовж червня 1915 р. – вересня 1917 р., який становить близько 2/3 його вікаріату. Це спонукає до ретельнішого дослідження біографії цього непересічного діяча.

Метою статті є вивчення діяльності о. Андрія Білецького, як вікарія Львівської архієпархії ГКЦ. Для досягнення мети нами визначено наступні завдання: 1) проаналізувати геополітичні обставини та чинники, які впливали на особу священника в період вікаріату; 2) узагальнити інформацію про діяльність о. А. Білецького в період російської окупації Львівської архієпархії; 3) простежити управлінську, представницьку, церковну та благодійну активності о. Андрія в умовах відновлення влади Австро-Угорської монархії в Королівстві Галичини і Володимирії. Об'єктом студій є постать о. Андрія Білецького, вікарія Львівської архієпархії ГКЦ. Предметом дослідження виступає третій вікаріат о. А. Білецького у Львівській архієпархії. Хронологічні межі охоплюють 19 вересня 1914 р. – 10 вересня 1917 р. Нижня межа обумовлена датою передачі митрополитом Шептицьким повноважень о. Андрію Білецькому, а верхня – поверненням митрополита Андрея з Росії та поверненням отця-офіціала до виконання своїх довоєнних обов'язків.

Майбутній вікарій, відомий у середовищі митрополичої консисторії у Львові як «Кум Андрей», здобув освіту в м. Відень. З моменту рукоположення в 1872 р. він виконував священницькі обов'язки в Монастирці, Новошинцях, Волі-Задеревецькій, соборі Св. Юра у Львові та Зарваниці¹⁵. Кар'єра о. Андрія стрімко зросла завдяки адміністративній реформі в Галицькій

⁵ Баран С. Митрополит Андрей Шептицкий. Життя і діяльність. Мюнхен : Українське видавниче товариство «Вернигора», 1947. С. 32, 68.

⁶ Скакун Р. Життя в тіні великого Митрополита: брат Йосиф Гродський і його спогади. Львів : Вид-во УКУ, 2020. С. 79, 83, 106, 153, 213, 238.

⁷ Чорновол І. 199 депутатів Галицького сейму. Львів : Тріада плюс, 2010. С. 111, 120.

⁸ Новак М. Два світи. Проблема національної ідентифікації Андрея Шептицького в 1865–1914 роках. Львів ; Гданськ : Свічадо; Вид-во Гданського університету, 2023. С. 301, 337, 355, 374, 377, 378, 383, 384, 387, 388, 390, 392, 395, 399, 406, 407, 420, 549.

⁹ Московська окупація Галичини 1914–1917 рр. в свідченнях сучасників. (Галицький архів) / упоряд., передмова В. Семенів. Львів : Априорі, 2018. 528 с.

¹⁰ Бахтурина А. Политика Российской Империи в Восточной Галиции в годы Первой мировой войны. Москва : АИРО-XX, 2000. С. 172.

¹¹ Квич К. Паломницька Святиня Матері Божої в Зарваниці (Україна). Богословський погляд. Тернопіль : Видавець – ПП Василь Балюх, 2009. С. 43.

¹² Орлевич І. Львівський Ставропігійський інститут (1914–1925). *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2009. № 18. С. 154; Орлевич І. Взаємини митрополита Андрея Шептицького з русофілами наприкінці XIX – на початку XX ст. *Науковий щорічник «Історія релігій в Україні»*. 2016. № 26. С. 340.

¹³ Уська У. Українське національне питання у відносинах Австро-Угорщини та Ватикану в роки Першої світової війни. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 2011. Вип. 46. С. 134.

¹⁴ Курилишин К. Часопис «Діло» (Львів, 1880–1939 рр.) : матеріали до біобібліографістики. Дрогобич : Коло, 2022. Т. 7: 1914–1923 рр. С. 13.

¹⁵ Квич К. Паломницька Святиня Матері Божої в Зарваниці (Україна). Богословський погляд. Тернопіль : Видавець – ПП Василь Балюх, 2009. С. 43; Шах С. Львів – місто моєї молодости. (Спомини присвячені Тіням забутих Львов'ян). Частини І. і ІІ. Мюнхен : Вид-во «Християнський Голос». С. 94; Шпіцер В. Триразовий правитель Львівської архієпископії. *Дзвін: Часопис Національної Спільноти письменників України*. 2008. Частина 11–12. С. 110–113.

митрополії ГКЦ 1885 р. Станом на 1914 р. ієрарх утримував звання генерального вікарія та офіціала (з 1904 р.), домового прелата Папи Римського (з 1889 р.), радника і референта митрополичої консисторії (з 1886 р.), синодального сповідника (з 1889 р.), заступника голови («містоголови») церковного суду в подружніх справах та інстанційного дисциплінарного суду (з 1887 р.), голови комісії фонду для вдів та сиріт по священниках (з 1886 р.) та ін.¹⁶ За час довоєнної діяльності о. А. Білецький двічі виконував обов'язки вікарія – після смерті митрополитів Сильвестра Сембратовича та Юліана Сас-Куїловського. Професійні здібності дозволили ієрархові налагодити дружні та робочі зв'язки з А. Шептицьким. Вони були знайомі щонайменше з 1896 р.¹⁷

Анонімний автор допису в некролозі ГКЦ, оприлюдненого в часописі «Нива» 1926 р., зарахував діяча до «староруської» течії суспільно-політичної думки, який у 1914–1918 рр. «... щиро погодився з українським рухом»¹⁸. До лав старорусів вікарія відносив і В. Шпіцер¹⁹. Подекуди в матеріалах довоєнної преси, зокрема часописі «Діло», о. А. Білецького «величають» покровителем русофілів, однак вже у воєнні роки ці приписи не фігурують²⁰. С. Баран називав о. Андрія консервативним австрійським рутенцем²¹. Дослідниці І. Орлевич та У. Уська також відзначили наявність у о. Андрія репутації прихильника русофільства тим часом Р. Скакун опосередковано відмежовував діяча від москвофільської течії²². Ми вважаємо, що сповідування вікарієм окремих положень «старорусинської» течії суспільно-політичної думки створило йому в українському середовищі репутацію симпатика русофілів. Це негативно позначилось на сприйнятті його новочасним українським національним проводом, чинною австрійською владою та польськими урядниками на місцях напередодні війни. В цілому, життєдіяльність і еволюція поглядів священнослужителя заслуговують на окреме дослідження.

Початок Першої світової війни застав о. Андрія Білецького у Львові. У другій декаді серпня 1914 р. священнослужитель був конфінований²³. Приводом до цього став донос від 24 серпня 1914 р. авторства Алойзія Вожицького. Він звинуватив вікарія та частину митропо-

¹⁶ Шематизмъ всего клира греко-католицкой митрополичей архієпархіи Львовской на рокъ 1914. Львовъ : Накладомъ Архієпархіального клира Зъ Печатнъ оо. Василянъ въ Жовквѣ, 1913. С. 17, 19, 21–23; Шематизмъ всесестного клира митрополитальной архієдїєзїи греко-католической Львовской на рокъ 1886. Львовъ : Изъ типографїи Ставропигійского Института, подъ зарядомъ О. И. Тарнавского. С. 20–23; Шематизмъ всесестного клира митрополитальной архієдїєзїи греко-католической Львовской на рокъ 1889. Львовъ : Изъ типографїи Ставропигійского Института. С. IX–XII; Шематизмъ всесестного клира митрополитальной архієдїєзїи греко-католической Львовской на рокъ 1887. Львовъ : Изъ типографїи Ставропигійского Института, подъ управленіємъ О. И. Тарнавского. С. 20; Шематизмъ всего клира греко-католицкой митрополичей архієпархіи Львовской на рокъ 1904. Львовъ : Накладомъ Архієпархіального клира, 1904. С. 29; Митрополит Андрей Шептицький і греко-католики в Росїї. Книга I: Документи і матеріали, 1899–1917 / упоряд. Ю. Аввакумов і О. Гайова. Львів : Вид-во Українського Католицького Університету, 2004. С. 851.

¹⁷ Посмертна згадка. *Нива: місячник присвячений церковним і суспільним справам*. 1926. Ч. 5. С. 186; Новак М. Два світи. Проблема національної ідентифікації Андрея Шептицького в 1865–1914 роках. Львів ; Гданськ : Свічадо; Вид-во Гданського університету, 2023. С. 378; Чорновол І. 199 депутатів Галицького сейму. Львів : Тріала плюс, 2010. С. 119.

¹⁸ Посмертна згадка. *Нива: місячник присвячений церковним і суспільним справам*. 1926. Ч. 5. С. 186.

¹⁹ Шпіцер В. Триразовий правитель Львівської архієдїєзїї. *Дзвін: Часопис Національної Спільноти письменників України*. 2008. Частина 11–12. С. 120–122.

²⁰ Сільський парох. Львівська консисторія на службі москвофілів. *Діло*. 1908. Ч. 190. С. 2.

²¹ Баран С. Митрополит Андрей Шептицький. Життя і діяльність. Мюнхен : Українське видавничє товариство «Вернигора», 1947. С. 68.

²² Орлевич І. Взаємини митрополита Андрея Шептицького з русофілами наприкінці XIX – на початку XX ст. *Науковий щорічник «Історія релігій в Україні»*. 2016. № 26. С. 340, 341; Уська У. Українське національне питання у відносинах Австро-Угорщини та Ватикану в роки Першої світової війни. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 2011. Вип. 46. С. 134; Скакун Р. Життя в тіні великого Митрополита: брат Йосиф Гродський і його спогади. Львів : Вид-во УКУ, 2020. С. 79.

²³ ЦДАЛ України. Ф. 408. Оп. 1. Спр. 672. Пояснювальна записка Білецького А. про виконання ним обов'язків митрополита у зв'язку з арештом Шептицького А. 1914 р. 1919. Арк. 1.

личної консисторії в москвофільстві та співпраці з Росією²⁴. Як бачимо, попередньо сформована репутація «староруса» негативно позначилася на статусі ієрарха вже на початку війни. Майже одразу о. Андрій спробував оскаржити постанову перед намісником Вітольдом Коритовським²⁵. Вочевидь, останній не встиг зреагувати через евакуацію Галицького намісництва в м. Бяла (тепер Бельсько-Бяла, Польща. – А. Г.). Тому вікарій залишився у Львові.

За серпень 1914 р. росіяни повністю зайняли Тарнопільський та Золочівський прото-пресвітеріати Львівської архієпархії. Вже 4 вересня вони увійшли до Львова. Церковний діяч був присутнім при великих ревізіях в управлінському осередку митрополії. 15 серпня митрополит Андрей Шептицький сповістив вікарія про своє інтернування і про передачу останньому управління архієпархією. Отець А. Білецький шукав підтримки у львівського римо-католицького архієпископа Юзефа Більчевського, львівського вірменського архієпископа Йосифа Теодоровича, єзуїтського суперіора Станіслава Сопуха та інших у справі звільненні владики Андрея, однак це не дало результатів. 19 вересня 1914 р. отець-офіціал був свідком вивезення А. Шептицького до Росії²⁶. Того дня митрополит зумів таємно передати вікарію кілька документів, які підтверджували його повноваження²⁷. Де-факто з цього моменту і розпочався третій вікаріат о. Андрія Білецького.

Положення новопризначеного генерального вікарія виявилось напрочуд складним. Уже впродовж вересня 1914 р. росіяни закріпилися у Львівському та Галицькому протопресвітеріатах, а в листопаді – у Стрийському, чим завершили повну окупацію Львівської архієпархії. Став неможливим зв'язок з єпископами Константином Чеховичем та Г. Хомишиним. Нами встановлено, що поза центром митрополії опинилися священники Тит Войнаровський, Євген Гузар, Діонізій Дорожинський, Спиридон Кархут, Теодосій Лежогубський, Василь Лиско, Василь Лициняк, Дам'ян Лопатинський, Єронім Йосиф Малицький, Іван Рудович, Іван Туркевич, Платонід Філяс, Гавриїл Костельник, Ісидор Дольницький і Тит Мишковський²⁸. Вони почали повертатися тільки після деокупації Львова.

У місті залишилися отці Іван Алексєвич, Теофіль Бобикевич, Ю. Дзерович, Олександр Дикий, Леонід Лужницький, Євген Монцібович, Лев Туркевич, Константин Яримович та ін.²⁹. У подальшому росіяни інтернували отців Йосифа Боцяна, Мирона Горникевича, Івана Соболя, Миколу Щепанюка, Дмитра Яремка та Михайла Яцковського³⁰. Ба більше, оо. Іван Давидович, Роман Красицький, Мартин Пакіж та Володимир Сваричевський увійшли до складу відновленого представницького органу русофілів – *«Русского Народного Совета»*. Відтак вони разом з іншими священниками-русофілами – Артемієм Авдиковичем, Андреем Возняком, Іваном Тягнибоком та ін. – покинули Львів у 1915 р.³¹ Як бачимо, в середовищі митрополичої консисторії та Львівської архієпархії виникли кадрові труднощі.

Свій вікаріат о. Андрій Білецький розпочав із розпоряджень, якими закликав священнослужителів повернутися до місць виконання обов'язків та посилив контроль за призначенням

²⁴ Талергофскій Альманахъ. Выпускъ первый. Терроръ въ Галичині въ первый періодъ войны 1914–1915 гг. Львовъ, 1924. Издание «Талергофскаго Комитета». Типография Ставропигійскаго Института. С. 27–28.

²⁵ ЦДІАЛ України. Ф. 408. Оп. 1. Спр. 672. Пояснювальна записка Білецького А. про виконання ним обов'язків митрополита у зв'язку з арештом Шептицького А. 1914 р. 1919. Арк. 1.

²⁶ Там само. Арк. 1 зв., 2; Скакун Р. Життя в тіні великого Митрополита: брат Йосиф Гродський і його спогади. Львів : Вид-во УКУ, 2020. С. 153.

²⁷ Дзерович Ю. Матеріали до історії мартирології нашої Церкви в часі всесвітньої війни (Продовжене). *Нива: Місячник посвячений церковним і суспільним справам*. 1916. Ч. 4. С. 232–234.

²⁸ Архів ЗУНР у Римі. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 73: Листи обліку біженців з повіту Львів. Арк. 174, 203, 243, 267, 268, 284, 287, 321. URL: <https://zunr.arinsy.com/file-viewer/2773#file-506028> (Дата звернення: 11.09.2024).

²⁹ Дзерович Ю. Матеріали... Ч. 3. С. 167.

³⁰ В справі вивезених Росіянами. Поклик Загальної Української Ради, *Діло*. 1916. Ч. 45. С. 3.

³¹ Московська окупація Галичини 1914–1917 рр. в свідченнях сучасників. (Галицький архів) / упоряд., передмова В. Семенів. Львів : Апріорі, 2018. С. 88.

на вакантні парафії³². У перший місяць окупації священнослужителі архієпархії вимушено припинили випуск друкованих видань, а також провадження освітньої діяльності, відповідно до розпорядження воєнного генерал-губернатора від 18 вересня (1 жовтня) та 19 вересня (2 жовтня) 1914 р.³³. Духівництву довелося адаптуватися і до нового територіального устрою, який не збігався з кордонами Львівської архієпархії. Так, у межах Львівської губернії опинилися 38, а в Тарнопільській губернії – 14 архієпархіальних деканатів. Крім того, у межі Львівської губернії були включені 9 деканатів Перемишльської єпархії.

23 вересня 1914 р. о. Андрій Білецький разом зі львівськими римо-католицькими ієрархами був присутній на конференції, організованій генерал-губернатором Георгієм Бобринським. Росіянин означив курс на поступову русифікацію та запевнив ієрархів у віротерпимості³⁴. Його заяви спричинили поглиблення координації владик у напрямі збереження чинних позицій. У рамках співпраці, зокрема відбулася таємна нарада в будинку греко-католицького митрополита 31 грудня 1914 р. На ній вікарій о. А. Білецький обговорював з архієпископом Ю. Більчевським та о. С. Сопухом способи обходу окупаційного законодавства, щоб запобігти поширенню православ'я³⁵.

Попри те, що генерал-губернатор зазначав, що насадження православ'я не є в пріоритеті, він наклав обмеження на діяльність греко-католицького кліру. У своїх листах до о. А. Білецького Г. Бобринський від 26 вересня (9 жовтня) 1914 р. за № 760 та № 764 заборонив як призначення священників на вакантні парафії без його згоди, так і повернення у парафії священнослужителям, які виїхали під час російського наступу³⁶. Ці та інші обмеження були згодом зафіксовані в постановах щодо релігійних справ від 26 вересня (9 жовтня) 1914 р. за № 758, 25 січня (7 лютого) 1915 р. за № 2647 та ін.

На основі попереднього дослідження ми встановили, що отець-офіціал упродовж десяти місяців російської окупації митрополичого центру домігся дозволів для 144 священнослужителів архієпархії на нові парафії³⁷. Найбільш раннє, виявлене нами клопотання діяча щодо призначення греко-католицького священника, датоване 23 жовтня (5 листопада) 1914 р., хоча подача, вочевидь, почалася раніше³⁸. Користуючись труднощами перших місяців діяльності окупаційної адміністрації, церковні кола спробували повернути до парафій якомога більшу кількість переміщених священнослужителів. З середини жовтня цей процес довелося узгоджувати з генерал-губернатором.

Ситуація в архієпархії значно ускладнилася і через діяльність православного архієпископа Євлогія Георгієвського. Як ми вже зазначали в нашому дослідженні, за десять місяців оку-

³² Ч. 8340. – Візване до стислого заховання обов'язку «резиденції». *Львівско-Архієпархіальні Відомости*. 1914. Ч. XIII. С. 93. Ч. 8349. – В справі інституцій на парохії. *Львівско-Архієпархіальні Відомости*. 1914. Ч. XIII. С. 93.

³³ Приложение № 1. Къ отчету военнаго генераль-губернатора Галиции. Отчетъ канцеляріи военнаго генераль-губернатора Галиции въ періодъ времени съ 28 августа 1914 по 1 іюля 1915 года. Київ : Типографія штаба Київск. воен. окр., 1916. С. 55, 56.

³⁴ Отчетъ временнаго военнаго генераль-губернаторства Галиции по управленію краемъ за время съ 1-го сентября 1914 года по 1-е іюля 1915 года. Київ : Типографія штаба Київск. Воен. окр., 1916. С. 3, 4.

³⁵ Бахтурина А. Политика Российской Империи в Восточной Галиции в годы Первой мировой войны. Москва : АИРО-XX, 2000. С. 172.

³⁶ Архив внешней политики Российской Империи. Ф. 323. Оп. 617. Д. 90. Записки Муравьева, Олферьева, Сукина, Евреинова, Базили, Сватковского и переписка с министерством иностранных дел и военным ведомством по вопросам Галиции и Буковины /часть материалов на французском языке. Л. 45, 46. URL: <https://gwar.mil.ru/documents/view/82006581/?parent=82149683&obraz=82228710> (Дата звернення: 30.01.2024).

³⁷ Гресько А. Діяльність генерального вікарія, о. Андрія Білецького в умовах російської окупації Львова (вересень 1914 р. – червень 1915 р.). *Велика війна в історії людства* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, приуроченої 110-й річниці початку Першої світової війни (м. Тернопіль, 16–17 жовтня 2024 р.). Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2024. С. 182.

³⁸ Держархів Львівської обл. Ф. 907. Оп. 1. Спр. 23. О высылке из Галиции и дознания о вредной деятельности священников, ксендзов и других лиц, подозревавшихся в шпионаже, в агитации против правительства. 25 жовтня 1914 р. – 7 липня 1915 рр. Арк. 1.

пації кроки різного ступеня щодо навернення вірян були зроблені як російськими державно-політичними, так і церковними адміністраціями в 155 населених пунктах³⁹. У межах архієпархії під удар потрапили здебільшого території Золочівського та Львівського протопресвітеріатів. Важливу роль Г. Бобринський та Є. Георгіївський приділяли розширенню впливу православ'я у Львові. Аналізуючи їхні заходи в цьому напрямі, ми можемо помітити тенденцію, спрямовану на витіснення греко-католицького духовництва з існуючих позицій, зокрема з центру на околиці міста. Стимулу окупантам надали русофіли та проросійські отці ГКЦ зі Ставропігійського інституту, які патрунували храм Успіння Пресвятої Богородиці та «Народний Дім», що опікував церквою Преображення Господа Ісуса Христа. Зокрема, лідер русофільської громади Володимир Дудикевич висунув вимогу о. Андрію Білецькому відкрити для співслужіння з православним кліром усі греко-католицькі храми в місті, на що отримав відмову 30 січня 1915 р.⁴⁰

Зі згаданими двома храмами виникло найбільше труднощів. Російська адміністрація шляхом підлаштованої демонстрації «бажання» місцевого духовництва і вірян намагалися спонукати митрополиту консисторію передати їх у почергове богослужіння, а згодом закріпити за православними на постійній основі⁴¹. Перше православне богослужіння відбулося в Успенській церкві в жовтні 1914 р. Запрошений архієпископ Євлогій був присутній на службі 6 (19) грудня в Успенській церкві. Наступного дня він провів богослужіння у Преображенській церкві, де виголосив пастирське послання, у якому висловив сумніви в подальшій доцільності існування Греко-католицької церкви та сподівання на подальше органічне злиття ГКЦ з російською церквою. Відповідно до розпорядження генерал-губернатора богослужіння у Преображенській церкві відбулися на Різдво 1915 р., Водосвяття та інші дні.⁴²

Єдиний раз, коли Є. Георгіївський, вперше прибувши до Львова, хотів відвідати собор Св. Юра, вікарій о. А. Білецький ухилився від зустрічі. Храм Святих Апостолів Петра і Павла у Львові став вакантним у квітні 1915 р. На посаду висунув кандидатуру член «Народного Совета» о. Володимир Сваричевський. У консисторії змогли затянути справу, доки русофіли покинули місто. Складнішою виявилася ситуація з храмом Непорочного Зачаття Пречистої Діви Марії, для якого архієпископ Євлогій самочинно затвердив русофіла о. Йосифа Тягнибока. Врешті, і цей священник покинув місто під час російського відступу.⁴³

В цілому, ні о. Андрій Білецький, ні митрополита консисторія не змирилися з діяльністю росіян та проросійського духовництва при центральних храмах. Перш за все, у митрополічному центрі були проведені всі богослужіння календарного циклу. Представники консисторії обрали тактику затягування рішень, певного ухиляння від прямих приписів та навіть при вимушеній передачі храмів у користування православним оформлювали акти як одноразові акції. На додачу, вікарій розкритикував пастирське послання архієпископа Євлогія, направивши скарги йому самому та Г. Бобринському, в яких підкреслював порушення задекларованого принципу віротерпимості⁴⁴. На наш погляд, найкращим прикладом вираження незгоди з тен-

³⁹ Гресько А. Політика адміністрації Галицько-Буковинського генерал-губернаторства щодо греко-католицького духовництва (1914–1915 рр.). *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Історія*. 2024. № 59. С. 37.

⁴⁰ Дзерович Ю. Матеріали до історії мартирології нашої Церкви в часі всесвітньої війни (Продовжене). *Нива: Місячник посвячений церковним і суспільним справам*. 1917. Ч. 5 і 6. С. 208–212.

⁴¹ Российский Государственный Военно-исторический архив. Ф. 2005. Оп. 1. Д. 13. Материалы об организации гражданского управления в Галиции. Справка по вопросам административного управления в Галицийском генерал-губернаторстве; сведения о мероприятиях, проводимых в Галиции Министерствами финансов, просвещения и внутренних дел; перепис. Л. 339, 340. URL: <https://gwar.mil.ru/documents/view/58026989/?parent=58564466&obraz=59109397> (Дата звернення: 30.01.2024).

⁴² Дзерович Ю. Матеріали... Ч. 5 і 6. С. 200–205.

⁴³ Там само. С. 206–209.

⁴⁴ Российский Государственный Военно-исторический архив. Ф. 2005. Оп. 1. Д. 13. Материалы об организации гражданского управления в Галиции. Справка по вопросам административного управления в Галицийском генерал-губернаторстве; сведения о мероприятиях, проводимых в Галиции Министерствами финансов, просвещения и внутренних дел; перепис. Л. 531, 532. URL: <https://gwar.mil.ru/documents/view/58026989/?parent=58564466&obraz=59109397> (Дата звернення: 30.01.2024).

денціями окупаційної влади стало водосвяття на Йордан 1915 р. За підтримки президента міста Львів Тадеуша Рutowського вдалося отримати дозвіл на святкову ходу. Отець Андрій Білецький провів богослужіння саме в Успенській церкві, з якої вірян зі святковою ходою вирушили на площу Ринок та провели водосвяття⁴⁵. Таким чином генеральний вікарій підкреслив, що храм і надалі залишається греко-католицьким.

Як уже згадувалося, попри репутацію «староруса», о. Андрій Білецький не виявив лояльності до російського імператора. Він не відслужив богослужіння за здоров'я Николая II на честь його іменин 6 (19) грудня 1914 р. Так само о. Андрій не зустрічався з російським монархом під час його візиту до Львова. Николай II точно бачив собор Св. Юра під час відвідування російського шпиталю імені великої княгині Ольги Олександрівни (теперішня адреса вул. Степана Бандери, 14, м. Львів. – А. Г.), дорогою на вокзал та при огляді Замкової Гори 10 (23) і 11 (24) квітня 1915 р., однак безпосередньо в ньому не був⁴⁶. Тим самим священнослужитель уникнув закиду в колабораціонізм.

Напруженими для вікарія виявилися травень і червень 1915 р. Успішний розвиток наступу австро-угорських військ спонукав російську адміністрацію до евакуації⁴⁷. Будучи попередженим парафіянами про загрозу арешту в останні дні російської окупації, генеральний вікарій переховувався у приміщенні дяківської бурси на вулиці Скарги (тепер вул. Озаркевича, 2. – А. Г.)⁴⁸. На жаль, росіяни вивезли з собою виявлений у лютому 1915 р. архів митрополита Шептицького, музей Ставропігійського інституту та інші цінності⁴⁹. Вступ австро-угорської армії вітала згуртована о. Андрієм Білецьким процесія священників на перехресті вулиць Скарги і Городоцької⁵⁰. На знак цієї події 26 червня 1915 р. вікарій призначив архієпархіальному духівництву обов'язкову подячну службу Богу в найближчу неділю⁵¹. Загалом, до вересня 1915 р. більша частина архієпархії була деокупована, за винятком деканатів Збараж, Нове Село, Скалат, Грималів, Тербовля, Микулинці й Тарнопіль.

Генеральний вікарій організував декілька депутацій до Галицького сейму та новопривбулих представників влади. Він зустрівся з галицьким намісником В. Коритовським, із яким обговорили передвоєнну конфінацію. Намісник виправдовував дії екстремальними умовами та упередженням політичного середовища. Врешті, адміністрація приставила отцю-офіціалу ревізора, який проаналізував його діяльність і дозволив продовжити виконувати свої обов'язки⁵². Попри це, в урядових структур залишилося упередження щодо о. Андрія Білецького. Він був внесений у список політично неблагонадійних осіб, які підлягали негайному вивезенню зі

⁴⁵ ЦДІАЛ України. Ф. 408. Оп. 1. Спр. 672. Пояснювальна записка Білецького А. про виконання ним обов'язків митрополита у зв'язку з арештом Шептицького А. 1914 р. 1919. Арк. 5 зв.; ЦДІАЛ України. Ф. 201. Оп. 5. Спр. 31. Листи ректора Греко-католицької духовної семінарії у м. Львів Боцяна Йосифа до Курського губернатора Муратова Миколи, митрополита Шептицького Андрея про передачу митрополиту на заслання особистих речей та книг. Список священників Львівської архієпархії, які померли у 1910–1915. 1915. Арк. 3.

⁴⁶ ЦДІАЛ України. Ф. 408. Оп. 1. Спр. 672. Пояснювальна записка Білецького А. про виконання ним обов'язків митрополита у зв'язку з арештом Шептицького А. 1914 р. 1919. Арк. 5, 9, 10; Отчеть временного военного генераль-губернаторства Галиции по управлению краемъ за время съ 1-го сентября 1914 года по 1-е июля 1915 года. Київ : Типографія штаба Київск. Воен. окр., 1916. С. 44, 45.

⁴⁷ Отчеть временного военного генераль-губернаторства Галиции по управлению краемъ за время съ 1-го сентября 1914 года по 1-е июля 1915 года. Київ : Типографія штаба Київск. Воен. окр., 1916. С. 45.

⁴⁸ ЦДІАЛ України. Ф. 408. Оп. 1. Спр. 672. Пояснювальна записка Білецького А. про виконання ним обов'язків митрополита у зв'язку з арештом Шептицького А. 1914 р. 1919. Арк. 9 зв.

⁴⁹ Орлевич І. Львівський Ставропігійський інститут (1914–1925). *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*, 2009. № 18. С. 158; Нове про уніяцького митрополита гр. Шептицького. *Вістник Союзу визволення України*. 1915. Ч. 57–58. С. 9.

⁵⁰ ЦДІАЛ України. Ф. 408. Оп. 1. Спр. 672. Пояснювальна записка Білецького А. про виконання ним обов'язків митрополита у зв'язку з арештом Шептицького А. 1914 р. 1919. Арк. 9 зв.

⁵¹ Ч. 210. Орд. – Відпраздноване побіди через наші славні війська і освободження м. Львова. *Львівсько-Архієпархіяльні Відомости*. 1915. Ч. I. С. 1–3.

⁵² ЦДІАЛ України. Ф. 408. Оп. 1. Спр. 672. Пояснювальна записка Білецького А. про виконання ним обов'язків митрополита у зв'язку з арештом Шептицького А. 1914 р. 1919. Арк. 7.

Львова в разі загрози повторної окупації міста росіянами⁵³. На думку генерального вікарія, це було обумовлено його небажанням запровадити Григоріанський календар⁵⁴.

Із метою адаптації до нових умов діяльності отець-офіціал поширив на архиєпархіяльне духовництво постанови щодо безоплатного задоволення релігійних потреб військовослужбовців та всіх подальших розпоряджень держави щодо воєнних реквізицій, могил та державних позик⁵⁵. У рамках виконання розпоряджень про реквізиції з собору Св. Юра у Львові австрійці зняли мідну бляху та реквізували три дзвони⁵⁶. У Львівській архиєпархії також були збережені видані раніше допусту на польові роботи у святкові й недільні дні, поглиблено контроль за використанням українського фонетичного правопису та роботи щодо моніторингу стану парафій⁵⁷. Докладалися зусилля для повноцінного виконання обрядових і духовних функцій духовництва. Значний акцент у цьому плані о. Андрій Білецький приділив данині пам'яті Андрею Шептицькому. Завдяки урочистим святкуванням іменин, дня інтронізації та дня його вивезення духовництво додатково спонукало Австро-Угорщину до переговорів щодо звільнення митрополита⁵⁸.

Поступово греко-католицьке духовництво відновило друк періодики. Великим здобутком для адміністрації о. А. Білецького стало успішне відновлення навчального процесу в архиєпархіяльній духовній семінарії восени 1915 р.⁵⁹. Ще тривалий час проблемою залишалося приміщення семінарії, яке з дяківською бурсою було використане військовими для потреб воєнного шпиталю. Це вимусило церковну адміністрацію орендувати приміщення бурси Українського педагогічного товариства (тепер вул. генерала Чупринки, 103. – А. Г.) та здати для проживання богословів частину приміщень при Святоюрському комплексі⁶⁰. Крім того, 1 грудня 1915 р. Митрополичий ординаріат направив до Галицького намісництва документи, у якому підтримав ініціативу Загальної української ради (ЗУР) від 21 листопада 1915 р. щодо реорганізації та українізації всіх структурних підрозділів Ставропігійського інституту⁶¹.

Шостого грудня 1915 р. генеральний вікарій прийняв у соборі Св. Юра німецького імператора Вільгельма II Гогенцоллерна. Діля цікавився історією Святоюрського комплексу, політикою російської адміністрації щодо ГКЦ, її поточним станом та обставинами вивезення А. Шептицького. Цікаво, що отець-офіціал опинився у незручному становищі, оскільки священник, який мав ключі від парадного залу Митрополичої палати, був не на місці. Тому німецький монарх не зміг оглянути панорами Львова з балкону митрополичої палати, як планував. Однак незручність була згладжена, а імператор вирушив на Високий Замок⁶².

⁵³ ЦДІАЛ України. Ф. 146. Оп. 8 А. Спр. 98. Листування з Міністерством внутрішніх справ, Міністерством віросповідань і освіти та ін. про введення Григоріанського календаря у греко-католицькій церкві. Послання станіславського єпископа. 1916. Арк. 110.

⁵⁴ ЦДІАЛ України. Ф. 408. Оп. 1. Спр. 672. Пояснювальна записка Білецького А. про виконання ним обов'язків митрополита у зв'язку з арештом Шептицького А. 1914 р. 1919. Арк. 8 зв.

⁵⁵ ЦДІАЛ України. Ф. 684. Оп. 1. Спр. 3201. Обіжник Греко-католицького митрополичого ординаріату у Львові про здачу церковних дзвонів австрійським військовим органам. 1916. Арк. 1, 2; Ч. 653. – О обов'язку несення духовної помочи всім Членам нашої всеславної Армії. *Львівсько-Архиєпархіяльні Відомості*. 1915. Ч. I. С. 4–5.

⁵⁶ ЦДІАЛ України. Ф. 408. Оп. 1. Спр. 672. Пояснювальна записка Білецького А. про виконання ним обов'язків митрополита у зв'язку з арештом Шептицького А. 1914 р. 1919. Арк. 7 зв.

⁵⁷ Ч. 1572/Орд. – В справі уживання в діловодстві парохіяльним шкільної правописи. *Львівсько-Архиєпархіяльні Відомості*. 1915. Ч. III. С. 23.

⁵⁸ Ч. 1331. – Сумні роковини вивезення нашого Митрополита кир Андрея. *Львівсько-Архиєпархіяльні Відомості*. 1915. Ч. II. С. 13, 14.

⁵⁹ Ч. 3468. – Відповідь на тяжкі неправди против влади духовної поміщені в часописи «Українське Слово». *Львівсько-Архиєпархіяльні Відомості*. 1915. Ч. VI. С. 54, 56.

⁶⁰ ЦДІАЛ України. Ф. 408. Оп. 1. Спр. 672. Пояснювальна записка Білецького А. про виконання ним обов'язків митрополита у зв'язку з арештом Шептицького А. 1914 р. 1919. Арк. 10.

⁶¹ Орлевич І. Львівський Ставропігійський інститут (1914–1925). *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2009. № 18. С. 154.

⁶² ЦДІАЛ України. Ф. 408. Оп. 1. Спр. 672. Пояснювальна записка Білецького А. про виконання ним обов'язків митрополита у зв'язку з арештом Шептицького А. 1914 р. 1919. Арк. 7 зв., 8 зв.

Шостого січня 1916 р. станіславівський єпископ Г. Хомишин направив до Митрополитичого Ординаріату план календарної і літургійної реформ. У листі-відповіді від 21 січня о. А. Білецький виразив особисту прихильність до ідеї запровадження Григоріанського календаря, однак просив відтермінувати реалізацію, покликаючись на несприятливий воєнний час, відсутність митрополита та можливості канонічного оформлення⁶³. Попри це, єпископ таки наважився запровадити заплановане. З цієї причини о. А. Білецький на весні 1916 р. вирушив до Відня і звернувся в Апостольську нунціатуру, де виклав позицію про несвоєчасність реформи⁶⁴. Впевненості йому додали аналогічні позиції, зайняті вікарієм Перемишльської єпархії о. Каролем Волощинським, ЗУР, Товариством св. апостола Павла, реформованим Ставропігійським інститутом та ін.⁶⁵. Водночас, австро-угорські військові й адміністративні кола виявили інтерес до цих змін.

Армійське військове командування вбачало в цьому можливість усунути обрядові відмінності серед військовослужбовців багатонаціональної імперії Габсбургів. Попри офіційне запевнення у «бажаності», а не «обов'язковості» календарної реформи, направлене ЗУР та о. А. Білецькому, військове керівництво таки шукало способів спонукати ієрарха до дії. Саме тому до отця-офіціала звернулися польовий єпископ Еммеріх Белік та міністр просвіти і віросповідань Макс Гусарек фон Гейнлейн з пропозицією запровадження Григоріанського календаря хоча б на тимчасовій основі або виключно для військовослужбовців на час несення служби. В обох випадках о. А. Білецький відмовився, повторюючи попередньо згадані аргументи⁶⁶.

Проте спроби спонукати до реформи не припинялися. 18 березня 1916 р. міністр М. Гусарек звернувся до генерал-губернатора Германа фон Колярда з вказівкою вплинути на отця-офіціала. Керманич Галичини і Володимирії, попри консультації з боку Г. Хомишина, провів невдалі переговори з о. Андрієм на початку квітня того ж року. Восени 1916 р., відповідно до вказівок М. Гусарека, генерал-губернатор Еріх фон Діллер здійснив нову невдалу спробу переконати о. Андрія Білецького⁶⁷. Такі ж переговори вів і Карл фон Гуйн. Суттєвим полегшенням для вікарія стало видане в Києві у квітні 1917 р. розпорядження звільненого митрополита А. Шептицького, який постановив дотримуватись Юліанського календаря.

Незважаючи на труднощі, пов'язані з експериментом Г. Хомишина, у Львівській архієпархії тривала копітка робота в опікунському і благодійному напрямах. Духівництво активно розвивало регіональну структуру створеного 18 грудня 1915 р. «Українського Захисту ім. Митрополита Андрея зр. Шептицького». План заснування комітету оприлюднив генеральний вікарій на зборах представників української громади Львова у Митрополитичій палаті влітку 1915 р. Його головою став Василь Нагірний⁶⁸. Також фінансову підтримку з боку церкви

⁶³ ЦДІАЛ України. Ф. 146. Оп. 8 А. Спр. 98. Листування з Міністерством внутрішніх справ, Міністерством віросповідань і освіти та ін. про введення Григоріанського календаря у греко-католицькій церкві. Послання станіславського єпископа. 1916. Арк. 96–99.

⁶⁴ ЦДІАЛ України. Ф. 408. Оп. 1. Спр. 672. Пояснювальна записка Білецького А. про виконання ним обов'язків митрополита у зв'язку з арештом Шептицького А. 1914 р. 1919. Арк. 7 зв., 8.

⁶⁵ Уська У. Календарна реформа 1916 р. та український суспільно-політичний рух у Галичині. *Вісник Львівської комерційної академії*. 2009. Вип. 7. С. 38, 39.

⁶⁶ ЦДІАЛ України. Ф. 146. Оп. 8 А. Спр. 98. Листування з Міністерством внутрішніх справ, Міністерством віросповідань і освіти та ін. про введення Григоріанського календаря у греко-католицькій церкві. Послання станіславського єпископа. 1916. Арк. 86, 87, 100, 101; ЦДІАЛ України. Ф. 408. Оп. 1. Спр. 672. Пояснювальна записка Білецького А. про виконання ним обов'язків митрополита у зв'язку з арештом Шептицького А. 1914 р. 1919. Арк. 8.

⁶⁷ ЦДІАЛ України. Ф. 146. Оп. 8 А. Спр. 98. Листування з Міністерством внутрішніх справ, Міністерством віросповідань і освіти та ін. про введення Григоріанського календаря у греко-католицькій церкві. Послання станіславського єпископа. 1916. Арк. 86, 87, 92, 93, 109, 119–122.

⁶⁸ Ч. 568. Справа пам'яткової сиротинської фундації ім. Митр. Андрея Шептицького. *Львівсько-Архієпархіяльні Відомості*. 1916. Ч. I. С. 3, 4; Нагірний В. З моїх споминів. Львів, 1932. С. 69.

отримали Рогатинський ратунковий комітет, Комітет «Львівського Залізного лицаря» та інші благодійні організації⁶⁹.

Окрім цього, 1916 р. було оголошено канонічні догани 38 священникам Львівської архієпархії, які виїхали в Російську імперію з вимогою повернутися і подати звіт про свою діяльність⁷⁰. Разом з тим у першій половині 1916 р. врегульовано процедуру рукоположення священників. Згідно з розпорядженням Апостольської столиці за відсутності Андрея Шептицького під час такої урочистості отець-вікарій повинен проводити Літургію, а безпосередній обряд свячення повинен виконувати вірмено-католицький архієпископ Й. Теодорович⁷¹.

Літо 1916 р. виявилось несприятливим для Львівської архієпархії. Під російський контроль знову потрапили деканати Броди, Підкамін, Залізці, Оліїв, Зборів, Озірна, Козлів, Зарванця та Підгайці. Крім того, тиллові райони архієпархії заповнили біженці з окупованих територій. Попри ці складні обставини за літо та осінь 1916 р. церковною адміністрацією за сприяння о. А. Білецького було засновано «Комітет для опіки над евакуйованими» на чолі з Олександром Кмицикевичем, який надавав посередницькі, облікові та благодійні послуги для біженців⁷². Також у консисторії надавали тимчасові парафії для священників з Станиславівської єпархії, було проведено церемонію висвячення молодих священників, вступну кампанію в архієпархіальну семінарію та інші заходи⁷³.

Наприкінці листопада 1916 р. о. Андрій Білецький з греко-католицьким парохом у Відні Йосифом Жуком репрезентував духовництво Галицької митрополії на похороні імператора Франца Йосифа у Відні. Напередодні і після урочистості священнослужитель контактував з греко-католицькими владиками крижевецьким Діонісієм Няраді, мукачівським Антонієм Паппом та прашівським Стефаном Новаком. Також під час перебування у столиці Австро-Угорщини о. Андрій видав розпорядження для духовництва Львівської архієпархії провести молебень за імператора⁷⁴. У другій половині грудня 1916 р. отець-офіціал знову виїхав до Відня на конференцію австрійського єпископату. Окрім віддання честі й благословення нового імператора Карла I Габсбурга, 27 грудня о. Андрій зустрівся з віденським архієпископом Фрідріхом Густавом Піфлем, якому подякував за допомогу в переговорах щодо звільнення Андрея Шептицького та спростуванні міфу про «руську зраду» в Галичині⁷⁵.

Перша половина 1917 р., попри поглиблення державної кризи, залишилася відносно стабільною до нової воєнної хвилі. У цей час адміністрація о. Андрія Білецького приділила увагу обліку і впорядкуванню зборів та виплат у фонд для священничих вдов та сиріт⁷⁶. Продовжили свою діяльність попередньо створені благодійні організації. У Львівській архієпархії проведено рукоположення молодого духовництва, поглиблено роботу щодо обліку збитків,

⁶⁹ Ч. 3309/914. Відозва Рогатинського комітету ратункового. *Львівсько-Архієпархіальні Відомости*. 1916. Ч. I. С. 10; Ч. 1714. Поклик Комітету «Львівського Зелізного лицаря» до жертв на ц. к. австрійський військовий вдовичий і сиротинський фонд. *Львівсько-Архієпархіальні Відомости*. 1916. Ч. II. С. 27, 28.

⁷⁰ Ч. 1432. Візване священників опустивши свої посади. *Львівсько-Архієпархіальні Відомости*. 1916. Ч. VII. С. 74, 75.

⁷¹ За права гр.-кат. обряду. *Діло*. 1916. Ч. 47. С. 2, 3.

⁷² Курилишин К. Часопис «Діло» (Львів, 1880–1939 рр.): матеріали до біобібліографістики. Дрогобич : Коло, 2022. Т. 7: 1914–1923 рр. С. 13.

⁷³ Ч. 5856. До Священників евакуйованих з Станиславівської Єпархії отримавши душпастирські посади в Архієпархії львівській. *Львівсько-Архієпархіальні Відомости*. 1916. Ч. IX. С. 99; Ч. 4254. Оголошене рішення до прийняття кандидатів стану духовного в дім презвітеріальний до рукопологання. *Львівсько-Архієпархіальні Відомости*. 1916. Ч. VII. С. 73, 74; Ч. 5143. – В справі прийняття кандидатів до гр. кат. семинарія духовного у Львові. *Львівсько-Архієпархіальні Відомости*. 1916. Ч. VIII. С. 88–89.

⁷⁴ Ч. 6615. Його Ціс. І Кор. Апостольська Величність Найдостойніший і Найлюбезніший наш Цісар і Король Франц Йосиф I. упокоїв ся в Бозі дня 21. Падолиста 1916. О 9. Годині вечером. *Львівсько-Архієпархіальні Відомости*. 1916. Ч. X. С. 105–112.

⁷⁵ Ф. 408. Оп. 1. Спр. 672. Пояснювальна записка Білецького А. про виконання ним обов'язків митрополита у зв'язку з арештом Шептицького А. 1914 р. 1919. Арк. 10.

⁷⁶ Ч. 37/ком. В ділі уплати залегlostий Всч. Духовенства до фонду вдовичо-сиротинського. *Львівсько-Архієпархіальні Відомости*. 1917. Ч. I. С. 6.

завданих бойовими діями, та створення і збереження копій метричних книг⁷⁷. Також у цей час вперше відправлено урочисті богослужіння на честь іменин (27 квітня) та дня народження (9 травня) нової імператриці Зіти Бурбон-Пармської.

Внаслідок злагоджених дій австрійської і німецької армій у серпні 1917 р. під контролем російських військ залишилися тільки деканати Броди, Нове Село, Скалат і Підкамінь. На честь цієї події офіціал призначив урочисті подячні богослужіння⁷⁸. Серед інших подій з життя архієпархії за літо варто згадати проведений урочистий акафіст на честь 50-річного ювілею канонізації св. Йосафата (10–11 липня), перші відсвятковані іменини нового імператора Карла Габсбурга (17 серпня), реалізований моніторинг проведених священниками архієпархії богослужінь та вступну кампанію 1917 р. до семінарії⁷⁹. Таким чином сформувалися умови для подальшого відновлення оптимальної роботи дієцезіальних структур.

Несподіванкою для вікарія став візит у Святоюрський комплекс короля німецької землі Саксонія Фрідріха Августа III з дружиною Луїзою фон Австрійською-Тосканською. 4 вересня о. Андрій провів для них коротку екскурсію⁸⁰. Проте головною подією вересня 1917 р. було повернення митрополита Андрея Шептицького. Ще в березні того ж року вікарій та отці Іван Чапельський, Ю. Дзерович, Т. Лежогубський, В. Лициняк і Ілярій Паньківський долучилися до складу комітету, який готував привітання владики Андрея. 9 вересня о. А. Білецький і делегація священників вітали Вільгельма Габсбурга. Аналогічно 10 вересня вони зустріли митрополита Галицького на пероні львівського вокзалу і провели його з урочистою ходою до собору Св. Юра. Фактично на цих церемоніях і завершилося третє урядування о. Андрія Білецького в ролі генерального вікарія Львівської архієпархії⁸¹.

Підсумовуючи вищесказане, ми можемо зробити висновок, що отець Андрій Білецький доклав чимало зусиль для адаптації духовництва Львівської архієпархії до викликів Першої світової війни. За час російської окупації він замінив інтернованого митрополита Андрея Шептицького, мінімізував посягання окупаційних властей та проросійських діячів на позиції греко-католицького духовництва, не вдаючись до колабораціонізму. Реставрація адміністрації Австро-Угорщини дозволила генеральному вікарію виправдати себе від неправдивих закидів та продовжити свою діяльність.

Упродовж трирічного вікаріату отець-офіціал спільно з адміністрацією митрополичої консисторії сприяв поверненню духовництва до своїх парафій, відновленню духовної, видавничої, освітньої і представницької діяльності в дієцезії. Важливими здобутками стали відновлення діяльності Львівської семінарії, збереження від змін греко-католицького обряду, розвиток церковних благодійних організацій та старт роботи над збитками, завданими парафіям унаслідок бойових дій. Можливо й не сповідуючи яскраво виражених проукраїнських поглядів, усе ж таки о. Андрій Білецький не перейшов до табору русофілів, а відстояв позиції греко-католицького духовництва перед російським та австро-угорським урядами. Така активність діяча підготувала основу для «реставрації» Львівської архієпархії, яку надалі здійснив митрополит

⁷⁷ Ч. 953. Оголошене речення до прийняття кандидатів стану духовного в дім презвитеріальний до рукополагання. *Львівсько-Архієпархіяльні Відомости*. 1917. Ч. III. С. 37; Ч. 1315. В справі зголошення воєнних шкід. *Львівсько-Архієпархіяльні Відомости*. 1917. Ч. IV. С. 49–54; Ч. 2737. Завізане Всч. Урядів парохіальних до надіслання залеглих копій метрикальних. *Львівсько-Архієпархіяльні Відомости*. 1917. Ч. VII. С. 76, 77.

⁷⁸ Ч. 4594. – Заряджене благодарного Богослуження за освободжене великої части Галичини і Буковини. *Львівсько-Архієпархіяльні Відомости*. 1917. Ч. XI. С. 109.

⁷⁹ Ч. 3078. В справі пятьдесят літнього ювілея канонізації св. Йосафата. *Львівсько-Архієпархіяльні Відомости*. 1917. Ч. VIII. С. 83–84; Ч. 2603. В справі предкладаня виказів відправлених Служб Божих релігійного фонда. *Львівсько-Архієпархіяльні Відомости*. 1917. Ч. IX. С. 98; Ч. 3164. В справі прийнятя кандидатів до гр. кат. семинаря духовного у Львові. *Львівсько-Архієпархіяльні Відомости*. 1917. Ч. IX. С. 98, 99.

⁸⁰ Рубр. Новинки: З побуту саксонського короля у Львові. *Діло*. 1917. Ч. 209. С. 3.

⁸¹ ЦДІАЛ України. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 32. Вирізки з газет: «Діло», «Українське Слово», «Канадійський Українець», та ін. із статтями про Шептицького А. Арк. 16, 17; Дзерович Ю., Лежогубський Т., Лициняк В., Масляк В., Студинський К. Царський В'язень 1914–1917. Львів : Накладом Комітету «Живого Пам'ятника» з печатні Ставропільського Інститута, 1918 р. С. 119, 132, 152.

Галицький. Водночас слід відзначити, що третій вікаріат є тільки коротким періодом життя о. Андрія Білецького, постать і життєпис якого досі потребують детального дослідження.

THE ACTIVITIES OF VICAR ANDRIY BILETSKY IN THE ARCHEPARCHY OF LVIV OF THE GREEK CATHOLIC CHURCH IN 1914–1917

Andrii HRESKO

*Vasyl" Stefanyk Carpathian National University,
Department of History of Ukraine and Methods of Teaching History,
57, Shevchenko St., 76018, Ivano-Frankivsk, Ukraine
e-mail: greskoandriy@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2578-2099*

Summary

The proposed scientific article is devoted to the activities of a little-known figure of Andriy Biletsky during the First World War. The main purpose of the article was to discover the period of the priest's performance of the duties of the vicar of the Archeparchy of Lviv during the internment of Andrey Sheptytsky from September 1914 to September 1917. The author had analyzed the geopolitical conditions and activities of the clergyman as the head of the church administrative unit.

According to the author, the activities of Andriy Biletsky can be divided into the two periods. The first of them had started from the moment of internment of the Metropolitan Andrey by the Russians in September 1914 to the de-occupation of Lviv by the Austria-Hungarian's army in 1915. At this time, Andriy Biletsky and the church administration defended the interests of the Greek Catholic Church before the Russian authorities. They made the efforts to prevent the personnel shortages, to stop the appointment of the Russian clergy, and preserve the status of the Greek Catholic Church. The second stage lasted until Andrey Sheptytsky's return to Lviv in September 1917. In the context of the restoration of Austria-Hungarian power the vicar had begun the stabilization measures in the Archeparchy. He contributed to the restoration of the educational and the charitable activities, and also developed the spiritual and intermediary functions of the Ukrainian clergy.

Finally, the clergyman returned to his pre-war duties after the return of Metropolitan A. Sheptytsky. Despite the fact that Andriy Biletsky had a dubious reputation at the beginning of the war he defended the interests of the Greek Catholic clergy before the two states. According to the author, with his activities the clergyman gave a good beginning to the restoration of the Archdiocese of Lviv, which will be continued in the future by Andrey Sheptytsky.

Key words: *Andriy Biletsky, Andrey Sheptytsky, the Archeparchy of Lviv of the Greek Catholic Church, the Metropolitan Consistory, the Austria-Hungary, World War I, the Russian occupation in 1914–1918, the Calendar reform of 1916.*

REFERENCES

Baran S. (1947). *Mytropolyt Andrei Sheptytskyi. Zhyttia i diialnist [Metropolitan Andrei Sheptytsky. The life and activities]*. Miunkhen: Ukrainske vydavnyche tovarystvo «Vernyhora», 152 p. (in Ukrainian).

Bahturina A. (2000). *Politika Rossijskoj Imperii v Vostochnoj Galicii v gody Pervoj mirovoj vojny [The politics of the Russian Empire in Eastern Galicia during the First World War]*. Moskva: AIRO-HKH (in Russian).

Ch. 37/kom. V dili uplaty zalehlostyi Vsch. Dukhovenstva do fondu vdovycho-syrotynskoho [In the issue of regulating the contributions of the clergy to the fund for the widows and the orphans]. (1917). *Lvivsko-Arkhiieparkhiialni Vidomosty*, no. I, p. 6 (in Ukrainian).

Ch. 210. Ord. Vidpraznovanie pobidy cherez nashi slavni viiska i osvobodzhenia m. Lvova [Ch. 210. Ord. The celebration of the victory of our glorious troops and the liberation of Lviv]. (1915). *Lvivsko-Arkhiieparkhiialni Vidomosty*, no. I, p. 1–3 (in Ukrainian).

Ch. 568. Sprava pamiatkovoi syrotynskoi fondatsii im. Mytr. Andreia Sheptytskoho [Ch. 568. The case of the Metropolitan Andrey Sheptytsky's memorial orphanage foundation]. (1916). *Lvivsko-Arkhiieparkhiialni Vidomosty*, no. I, pp. 3, 4 (in Ukrainian).

Ch. 653. O oboviazku nesenja dukhovnoi pomochy vsim Chlenam nashoi vseslavnoi Armii [About the duty of the spiritual assistance to all servicemen of our all-glorious army]. (1915). *Lvivsko-Arkhiieparkhiialni Vidomosty*, no. I, pp. 4–5 (in Ukrainian).

Ch. 953. Oholoshenie rechentsia do pryniatia kandydativ stanu dukhovnoho v dim prezvyterialnyi do rukopolahania [Ch. 953. The announcement of the deadline for admission of candidates to the Presbyterian house for the ordination]. (1917). *Lvivsko-Arkhiieparkhiialni Vidomosty*, no. III, pp. 37 (in Ukrainian).

Ch. 1315. V spravi zgholoshennia voiennykh shkid [Ch. 1315. In the case of reports of war losses]. (1917). *Lvivsko-Arkhiieprkhiialni Vidomosty*, no. IV, pp. 49–54 (in Ukrainian).

Ch. 1331. Sumni rokovyny vyvezenia nashoho Mytropolyta kyr Andreia [Ch. 1331. The sad anniversaries of the internment of our metropolitan Andrey]. (1915). *Lvivsko-Arkhyeparkhiialni Vidomosty*, no. II, pp. 13, 14 (in Ukrainian).

Ch. 1432. Vizvanie sviashchennykiv opustyvshych svoi posady [Ch. 1432. The summoning of clergy who had left their parishes]. (1916) *Lvisko-Arkhiieparkhiialni Vidomosty*, no. VII, pp. 74, 75 (in Ukrainian).

Ch. 1572/Ord. V spravi uzhyvania v dilovodstvi parokhiialnim shkilnoi pravopysy [Ch. 1572/Ord. In the case of the use of the school spelling in the parish records]. (1915). *Lvivsko-Arkhyeparkhiialni Vidomosty*, no. III, pp. 23 (in Ukrainian).

Ch. 1714. Poklyk Komitetu «Lvivskoho Zeliznoho lytsaria» do zhertv na ts. k. avstriiskyi viiskovyi vdovychyi i syrotynskiy fond [The call of the Committee of the «The Lviv Iron Knight» to donate to the imp. and roy. War Fund for widows and orphans]. (1916). *Lvivsko-Arkhiieparkhiialni Vidomosty*, no. II, pp. 27–29 (in Ukrainian).

Ch. 2603. V spravi predkladania vykaziv vidpravlennykh Sluzhb Bozhykh relihiinoho fonda [Ch. 2603. In the case of submitting reports on the performed services to the religious fund]. (1917). *Lvivsko-Arkhiieparkhiialni Vidomosty*, no. IX, pp. 98 (in Ukrainian).

Ch. 2737. Zavizvanie Vsch. Uriadiv parokhiialnykh do nadislania zalehlykh kopii metrykalnykh [Ch. 2737. The calling on venerable parish governments to send the copies of metrics]. (1917). *Lvivsko-Arkhiieparkhiialni Vidomosty*, no. VII, pp. 76, 77 (in Ukrainian).

Ch. 3078. V spravi piatdesiat litnoho yuvyleia kanonizatsii sv. Yosafata [Ch. 3078. In the case of the fiftieth anniversary of the canonization of St. Josaphat]. (1917). *Lvivsko-Arkhiieparkhiialni Vidomosty*, no. VIII, pp. 83–84 (in Ukrainian).

Ch. 3164. V spravi pryniatia kandydativ do hr. kat. semynarii dukhovnoho u Lvovi [Ch. 3164. The admission of candidates to the Greek Catholic Theological Seminary in Lviv]. (1917). *Lvivsko-Arkhiieparkhiialni Vidomosty*, no. IX, pp. 98, 99 (in Ukrainian).

Ch. 3309/914. Vidozva Rohatynskoho komitetu ratunkovoho [Ch. 3309/914. The vision of the Rohatyn Rescue Committee]. (1916). *Lvivsko-Arkhiieparkhiialni Vidomosty*, no. I, pp. 10 (in Ukrainian).

Ch. 3468. Vidpovid na tiazhki nepravdy protyv vlasty dukhovnoi pomishcheni v chasopysy «Ukrainske Slovo» [Ch. 3468. A response to the Grave Lies against the spiritual authorities published in the journal «Ukrainian Word»]. (1915). *Lvivsko-Arkhyeparkhiialni Vidomosty*, no. VI, pp. 54, 56 (in Ukrainian).

Ch. 4254. Oholoshenie rechentsia do pryniatia kandydativ stanu dukhovnoho v dim prezviterialnyi do rukopolohania [Ch. 4254. The announcement of the Sentence for the Admission of Candidates of the Spiritual Status to the Presbyterian House for Ordination]. (1916). *Lvivsko-Arkhiieparkhiialni Vidomosty*, no. VII, pp. 73, 74 (in Ukrainian).

Ch. 4594. Zariadzenie blahodarnoho Bohosluzhenia za osvobodzenie velykoi chasty Halychyny i Bukovyny [Ch. 4594. Charging the thanksgiving service for the liberation of a large part of Galicia and Bukovina] (1917). *Lvivsko-Arkhiieparkhiialni Vidomosty*, no. XI, p. 109 (in Ukrainian).

Ch. 5143. V spravi pryniatia kandydativ do hr. kat. semynaria dukhovnoho u Lvovi [Ch. 5143. Admission of candidates to the Greek Catholic Theological Seminary in Lviv]. (1916). *Lvivsko-Arkhiieparkhiialni Vidomosty*, no. VIII, pp. 88–89 (in Ukrainian).

Ch. 5856. Do Sviashchennykiv evakuiovanykh z Stanyslavivskoi Eparkhii otrymavshy dushpastyrski posady v Arkhiieparkhii lvivskii [Ch. 5856. To the priests evacuated from the Stanislav diocese who received pastoral positions in the Archeparchy of Lviv]. (1916). *Lvisko-Arkhiieparkhiialni Vidomosty*, no. IX, pp. 99 (in Ukrainian).

Ch. 6615. Yoho Tsis. I Kor. Apostolska Velychnist Naidostoiniishyi i Nailiubezniishyi nash Tsisar i Korol Frants Yosyf I. upokoiv sia v Bozi dnia 21. Padolysta 1916. O 9. Hodyni vechorom [Ch. 6615. His Imp. And Roy. Apostolic Majesty, our most worthy and most beloved Emperor and King Franz Joseph I, reposed in God on November 21, 1916 at 9 p. m.] (1916). *Lvivsko-Arkhiieparkhiialni Vidomosty*, no. X, pp. 105–112 (in Ukrainian).

Ch. 8340. Vizvanie do stysloho zakhovania oboviazku «rezydentsyi» [Ch. 8340. The appeal to the concise fulfillment of the duty of «residence»]. (1914). *Lvivsko-Arkhyeparkhiialni Vidomosty*, no. XIII, pp. 93 (in Ukrainian).

Ch. 8349. V spravi instytutsii na parokhii [Ch. 8349. In the case of the institution in the parish]. (1914). *Lvivsko-Arkhyeparkhiialni Vidomosty*, no. XIII, pp. 93 (in Ukrainian).

Chornovol I. (2010). *199 deputativ Halytskoho seimu [The 199 deputies of the Galician Sejm]*. Lviv: Triala plus (in Ukrainian).

Dzerovych Yu (1916). Materiialy do istorii martyrologii nashoi Tserkvy v chasi vsesvitnoi viiny (Prodozhenie) [The materials for the history of the martyrology of our church during the military invasion (The continuation)]. *Nyva: Misiachnyk posviachenyi tserkovnym i suspilnym spravamy [Nyva: a monthly book dedicated to church and public affairs]*, no. 3, pp. 166–168 (in Ukrainian).

Dzerovych Yu (1916). Materiialy do istorii martyrologii nashoi Tserkvy v chasi vsesvitnoi viiny (Prodozhenie) [The materials for the history of the martyrology of our church during the military invasion (The continuation)]. *Nyva: Misiachnyk posviachenyi tserkovnym i suspilnym spravamy [Nyva: a monthly book dedicated to church and public affairs]*, no. 4, pp. 226–235 (in Ukrainian).

Dzerovych Yu (1917). Materiialy do istorii martyrologii nashoi Tserkvy v chasi vsesvitnoi viiny (Prodozhenie) [The materials for the history of the martyrology of our church during the military invasion (The continuation)]. *Nyva: Misiachnyk posviachenyi tserkovnym i suspilnym spravamy [Nyva: a monthly book dedicated to church and public affairs]*, no. 5, 6, pp. 198–212 (in Ukrainian).

Dzerovych Yu., Lezhohubskyi T., Lyshniak V., Masliak V., Studynskyi K. (Eds.). (1918). *Tsarskyi Viazhen 1914–1917 [The Tsar's Prisoner 1914–1917]*. Lviv: Z pechatni Stavropihiiskoho Instytutu (in Ukrainian).

Hresko A. (2024). Diialnist heneralnoho vikariia, o. Andriia Biletskoho v umovakh rosiiskoi okupatsii Lvova (veresen 1914 r. – cherven 1915 r.) [The activities of the general vicar, pr. Andriy Biletsky in the conditions of the Russian occupation of Lviv (September 1914 – June 1915)]. *Velyka viina v istorii liudstva: materialy Mizhnarodnoi naukovy-praktychnoi konferentsii, pryurochenoi 110-y richnytsi pochatku Pershoi svitovoi viiny (m. Ternopil, 16–17 zhovtnia 2024 r.) [The Great War in the History of Mankind: Materials of the Scientific and Practical Conference dedicated to the 110-th Anniversary of the beginning of the First World War (Ternopil, October, 16–17, 2024)]*. Ternopil: TNPU im. V. Hnatiuka, pp. 182–185 (in Ukrainian).

Hresko A. (2024). Polityka administratsii Halytsko-Bukovynskoho heneral-hubernatorstva shchodo hreko-katolytskoho dukhovenstva (1914–1915 rr.) [A policy of the administration of the General Government of Galicia and Bukovina Toward the Greek Catholic Clergy]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho natsionalnoho universytetu imeni Yurii Fedkovycha. Istoriiia [History Journal of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University]*, no. 59, pp. 33–40 (in Ukrainian).

Kvysh K. (2009). Palomnytska Sviatynia Materi Bozhoi v Zarvanytsi (Ukraina). Bohoslovskyi pohliad [The pilgrimage shrine of the Mother of God in Zarvanytsia (Ukraine). The theological view]. Ternopil: Vydavets – PP Vasyl Baliukh (in Ukrainian).

Kurylyshyn K. (2022). Chasopys «Dilo» (Lviv, 1880–1939 rr.): materialy do bibliohrafistyky [The Dilo newspaper: materials on bibliographys]. Vol. 7: 1914–1923 rr. Drohobych: Kolo, (in Ukrainian).

Nahirnyi V. (1932). Z moikh spomyniv [From my memories]. Lviv (in Ukrainian).

Novak M. (2023). Dva svity. Problema natsionalnoi identyfikatsii Andreia Sheptytskoho v 1865–1914 rokakh [Two worlds. The problem of Andrei Sheptytsky's national identification 1865–1914]. Lviv; Gdansk: Svichado, Vydavnytstvo Gdanskoho universytetu (in Ukrainian).

Nove pro uniiatskoho mytropolyta hr. Sheptytskoho [The new about the uniate metropolitan gr. Sheptytsky]. (1915). *Vistnyk Soiuzu vyzvolennia Ukrainy*, no. 57–58, pp. 9 (in Ukrainian).

Orlevych I. (2016). Vzaiemny mytropolyta Andreia Sheptytskoho z rusofilamy naprykintsi XIX – na pochatku XX st. [The relationship between Metropolitan Andrey Sheptytsky and Russophiles of the late 19th – early 20th c.]. *Naukovyi shchorichnyk «Istoriiia relihii v Ukraini». Instytut relihiieznavstva – filiiia Lvivskoho muzeiu istorii [Scientific yearbook «History of Religions in Ukraine». Institute of Religious Studies – branch of the Lviv Museum of History]*, no. 26, pp. 338–352 (in Ukrainian).

Otchet“ vremennago voennago general““gubernatorstva Galicii po upravleniyu kraem“ za vremya s“ 1-go sentyabrya 1914 goda po 1-e iyulya 1915 goda [The report of the Temporary Military Governor-General of Galicia about the administration of the region for the period from September 1, 1914 to July 1, 1915]. (1916). Kiev: Tipografiya shtaba Kievsk. Voen. okr. (in Russian).

Orlevych I. (2009). Lvivskyi Stavropihiiskyi instytut (1914–1925) [Lviv Stavropolegial Institute (1914–1925)]. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist [Ukraine: Cultural Heritage, National Identity, Statehood]*, no. 18, pp. 153–169 (in Ukrainian).

Posmertna zghadka [The posthumous mention]. (1926). *Nyva: misiachnyk prysviachenyi tserkovnym i suspilnym spravam*, no. 5, pp. 186 (in Ukrainian).

Prilozhenie № 1. K“ otchetu voennago general““gubernatora Galicii. Otchet“ kancelarii voennago general““gubernatora Galicii v“ period“ vremeni s“ 28 avgusta 1914 po 1 iyulya 1915 goda [The appendix № 1 to the report of the Military General-Governor of Galicia. The report of the Chancellery of the Military General of Galicia in the period from August 28, 1914 to July 1, 1915]. (1916). Kiev: Tipografiya shtaba Kievsk. voen. okr. (in Russian).

Rubr. Novynky: Z pobutu saksonskeho korolia u Lvovi [The rubric of news: about the visit of the Saxon king in Lviv]. (1917). *Dilo*, no. 209, pp. 3 (in Ukrainian).

Semeniv V. (Eds.). (2018). *Moskovska okupatsiia Halychyny 1914–1917 rr. v svidchenniakh suchasnykiv* (Halytskyi arkhiv) [The Moscow occupation of Galicia 1914–1917 in the testimonies of contemporaries (The Galician archive)]. Lviv: Apriori (in Ukrainian).

Silskyi parokh. Lvivska konsystoriia na sluzhbi moskvofiliv [The Lviv Consistory in the service of the Moscovophiles]. (1908). *Dilo*, no. 190, pp. 2 (in Ukrainian).

Shakh S. (1955). Lviv – misto moiei molodosti. (Spomyny prysviacheni Tiniam zabutykh Lvovian). Chastyny I. i II [Lviv – the city of my youth. (The memoirs are dedicated to the shadows of forgotten Lviv residents.) Parts I and II]. Miunkhen: Khrystyianskyi Holos (in Ukrainian).

Shematyzm vsechestnoho klyra mytropolytalnoi arkhidietseziy hreko-katolycheskoi Lvovskoi na rok 1886 [Shematism of the venerable Clergy of the Metropolitan Greek Catholic Archdiocese in Lviv for the year 1886]. (1886). Lvov: Yz typohrafiy Stavropyhiiskoho Ynstytuta, pod upravleniem O. Y. Tarnavskoho (in Ukrainian).

Shematyzm vsechestnoho klyra mytropolytalnoi arkhidietseziy hreko-katolycheskoi Lvovskoi na rok 1887 [Shematism of the venerable Clergy of the Metropolitan Greek Catholic Archdiocese in Lviv for the year 1887]. (1887). Lvov: Yz typohrafiy Stavropyhiiskoho Ynstytuta, pod upravleniem O. Y. Tarnavskoho (in Ukrainian).

Shematyzm vsechestnoho klyra mytropolytalnoy arkhidietseziy hreko-katolycheskoy Lvovskoy na rok 1889 [Shematism of the venerable Clergy of the Metropolitan Greek Catholic Archdiocese in Lviv for the year 1889]. (1889). Lvov: Yz typohrafiy Stavropyhiiskoho Ynstytuta (in Ukrainian).

Shematyzm vseho klyra hreko-katolytskoy mytropolychoy arkhieparkhiy Lvovskoy na rok 1904 [Shematism of the entire clergy of the Greek Catholic Metropolitan Archeparchy of Lviv for the year 1904]. (1904). Lvov: Nakladom Arkhieparkhiialnoho klyra (in Ukrainian).

Shematyzm vseho klyra hreko-katolytskoy mytropolychoy arkhieparkhiy Lvovskoy na rok 1914 [Shematism of the entire clergy of the Greek Catholic Metropolitan Archeparchy of Lviv for the year 1914]. (1913). Lvov: Nakladom Arkhieparkhiialnoho klyra. Z Pechatni oo. Vasyliian v Zhovkvi (in Ukrainian).

Shpitser V. (2008). Tryrazovyi pravyytel Lvivskoi arkhidietseziy [The three-time ruler of the Archeparchy of Lviv]. *Dzvin* [Dzvin], no. 11–12, pp. 110–122 (in Ukrainian).

Skakun R. (2020). Zhyttia v tini velykoho Mytropolyty: brat Yosyf Grodskyi i yoho spohady [The life in the Shadow of the Great Metropolitan: brother Joseph Grodsky and his memoirs]. Lviv: Vydavnytstvo Ukrainskoho katolytskoho universytetu (in Ukrainian).

Talerhofskii Almanakh. Vypusk pervyi. Terror v Halychyni v pervyi period voyn 1914–1915 hh. [The Talerhof. Issue one. The terror in Galicia in the first period of the war 1914–1915]. (1924). Lvov: Yzdanie «Talerhofskaho Komyteta». Typohrafiya Stavropyhiiskoho Ynstytuta (in Russian).

Uska U. (2009). Kalendarna reforma 1916 r. ta ukraïnskyi suspilno-politychnyi rukh u Halychyni [The calendar reform of 1916 and the socio-political movement in Galicia]. *Visnyk Lvivskoi komertsiiinoi akademii* [Bulletin of the Lviv Commercial Academy], no. 7, pp. 35–42 (in Ukrainian).

Uska U. (2011). Ukrainske natsionalne pytannia u vidnosynakh Avstro-Uhorshchyny ta Vatykanu v roky Pershoi svitovoi viiny [The Ukrainian national issue in context of relations Austria-Hungarian Empire and Vatican during the World War I]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii: Istoriia* [Bulletin of the Lviv University. Series of History], no. 46, pp. 131–151 (in Ukrainian).

V spravi vyvezenykh Rosiiianamy. Poklyk Zahalnoi Ukrainskoi Rady [In the case of those taken out by the Russians. The call of the General Ukrainian Council]. (1916). *Dilo*, no. 45. P. 3 (in Ukrainian).

Za prava hr.-kat. obriadu [For the rights of the Greek-Catholic rite]. (1916). *Dilo*, no. 47, pp. 2, 3 (in Ukrainian).

Silskyi parokh. Lvivska konsystoriia na sluzhbi moskvofiliv [The Lviv Consistory in the service of the Moscovophiles]. (1908). *Dilo*, no. 190, p. 2 (in Ukrainian).

Shakh S. (1955). Lviv – misto moiei molodosti. (Spomyny prysviacheni Tiniam zabutykh Lvovian). Chastyny I. i II [Lviv – the city of my youth. (The memoirs are dedicated to the shadows of forgotten Lviv residents.) Parts I and I.]. Miunkhen: Vydavnytstvo «Khrystyianskyi Holos» (in Ukrainian).

Shematyzm vsechestnoho klyra mytropolytalnoi arkhidietseziy hreko-katolycheskoi Lvovskoi na rok 1886 [Shematism of the venerable Clergy of the Metropolitan Greek Catholic Archdiocese in Lviv the for the year 1886]. (1886). Lvov: Yz typohrafiy Stavropyhiiskoho Ynstytuta, pod upravleniem O. Y. Tarnavskoho (in Ukrainian).

Shematyzm vsechestnoho klyra mytropolytalnoi arkhidietseziy hreko-katolycheskoi Lvovskoi na rok 1887 [Shematism of the venerable Clergy of the Metropolitan Greek Catholic Archdiocese in Lviv the for the

year 1887]. (1887). Lvov: Yz typohrafiy Stavropyhiiskoho Ynstituta, pod upravleniem O. Y. Tarnavskoho (in Ukrainian).

Shematyzm vsechestnoho klyra mytropolytalnoy arkhydietsziy hreko-katolycheskoy Lvovskoy na rok 1889 [Shematism of the venerable Clergy of the Metropolitan Greek Catholic Archdiocese in Lviv the for the year 1889]. (1889). Lvov: Yz typohrafiy Stavropyhiiskoho Ynstituta (in Ukrainian).

Shematyzm vseho klyra hreko-katolytskoy mytropolychoy arkhieparkhiy Lvovskoy na rok 1904 [Shematism of the entire clergy of the Greek Catholic Metropolitan Archeparchy of Lviv for the year 1904]. (1904). Lvov: Nakladom Arkhieparkhiialnoho klyra (in Ukrainian).

Shematyzm vseho klyra hreko-katolytskoy mytropolychoy arkhieparkhiy Lvovskoy na rok 1914 [Shematism of the entire clergy of the Greek Catholic Metropolitan Archeparchy of Lviv for the year 1914]. (1913). Lvov: Nakladom Arkhieparkhiialnoho klyra. Z Pechatni oo. Vasyliian v Zhovkvi (in Ukrainian).

Shpitser V. (2008). Tryrazovyi pravytel Lvivskoi arkhidietszii [The three-time ruler of the Archeparchy of Lviv]. *Dzvin* [Dzvin], no. 11–12, pp. 110–122 (in Ukrainian).

Skakun R. (2020). *Zhyttia v tini velykoho Mytropolyta: brat Yosyf Grodskyi i yoho spohady* [The life in the Shadow of the Great Metropolitan: brother Joseph Grodsky and his memoirs]. Lviv: Vydavnytstvo Ukrainskoho katolytskoho universytetu (in Ukrainian).

Talerhofskii Almanakh. Vypusk pervyi. Terror v Halychyni v pervyi period voyn 1914 – 1915 hh. [The Talerhof Almanac. Issue one. The terror in Galicia in the first period of the war 1914–1915]. (1924). Lvov: Yzдание «Talerhofskaho Komyteta». Typohrafiya Stavropyhiiskaho Ynstituta (in Russian).

Uska U. (2009). Kalendarska reforma 1916 r. ta ukraïnskyi suspilno-politychnyi rukh u Halychyni [The calendar reform of 1916 and the socio-political movement in Galicia]. *Visnyk Lvivskoi komertsiiinoi akademii* [Bulletin of the Lviv Commercial Academy], no. 7, pp. 35–42 (in Ukrainian).

Uska U. (2011). Ukrainske natsionalne pytannia u vidnosynakh Avstro-Uhorshchyny ta Vatykanu v roky Pershoi svitovoi viiny [The Ukrainian national issue in context of relations Austria-Hungarian Empire and Vatican during the World War I]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii: Istoriia* [Bulletin of the Lviv University. Series of History], no. 46, pp. 131–151 (in Ukrainian).

V spravi vyvezenykh Rosiiianamy. Poklyk Zahalnoi Ukrainiskoi Rady [In the case of those taken out by the Russians. The call of the General Ukrainian Council]. (1916). *Dilo*, no. 45, p. 3 (in Ukrainian).

Za prava hr.-kat. obriadu [For the rights of the Greek-Catholic rite]. (1916). *Dilo*, no. 47, pp. 2, 3 (in Ukrainian).

Надійшла до редакції 19 травня 2025 р.